

מבט על, גיליון 763, 5 בנובמבר 2015

ההימור המוצלח של ארדואן והיום שאחרי

גליה לינדנשטראוס

המסר העיקרי במסע הבחירות שניהלה מפלגת הצדק והפיתוח לקראת 'בחירות הבזק' לפרלמנט, שהתקיימו בטורקיה ב-1 בנובמבר, היה הצורך להחזיר את היציבות למדינה. הטענה שהושמעה בהקשר זה הייתה, שאחד הגורמים המרכזיים לחוסר השקט בטורקיה וכן להאטה היחסית בכלכלת המדינה, שנרשמה בעת האחרונה, הוא אי-הצלחתה של מפלגת הצדק והפיתוח לזכות בבחירות יוני 2015 ברוב מספיק על מנת להקים ממשלה בלי שותפה קואליציונית. נושא המשילות, וכן הצורך להתניע מחדש את הכלכלה, אף הם היו בין המניעים העיקריים, שהציג נשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, על מנת להצדיק את המאמץ שהוביל להפוך את שיטת הממשל בטורקיה מדמוקרטיה פרלמנטרית למשטר נשיאותי. טיעון 'החזרת היציבות' הצליח לשכנע בוחרים רבים, שבסבב הבחירות הקודם הצביעו למפלגה הלאומנית או למפלגה הפרו-כורדית – מפלגת העמים הדמוקרטית, לשנות את הצבעתם ולהצביע במקום זאת עבור מפלגת הצדק והפיתוח.

החזרה המרשימה בבחירות נובמבר 2015 על ההישג שרשמה מפלגתו של ארדואן בבחירות 2011, אז גם זכתה מפלגת הצדק והפיתוח לכמעט חמישים אחוז מקולות הבוחרים, משקפת את מגמת ההצלחה האלקטורלית המתמשכת של המפלגה מאז הקמתה. מבחינה זו, בחירות יוני 2015, שבהן חלה לראשונה ירידה בתמיכה במפלגה והיא זכתה רק לכ-41 אחוזים מקולות הבוחרים, היו יוצאות דופן. ההימור של ארדואן, שטרפד את השיחות הקואליציוניות בעקבות בחירות יוני וגרר את המדינה לסבב בחירות חוזר, הצליח ואף הפתיע את תומכיו. צפוי היה שמפלגת הצדק והפיתוח תצליח להחזיר לקלפי חלק ממצביעי שושארו בבית בבחירות יוני, מכיוון שלא היו מרוצים מהכוונות לשנות את שיטת השלטון, אולם בסופו של דבר הם נבהלו מהיחלשותה של המפלגה. היו גם הערכות שגרסו שמפלגת הצדק והפיתוח תוכל לנגוס בקולות של המפלגה הלאומנית, לאור המדיניות הנוקשה שנקטה על-ידי הממשלה ביחס לכורדים מאז בחירות יוני, אך הירידה של יותר מ-4 אחוזים בתמיכה במפלגה זו (מ-16 אחוזים בבחירות יוני ל-12 אחוזים בבחירות נובמבר) הייתה משמעותית. הממד המפתיע יותר בתוצאות הבחירות היה ההצלחה של מפלגת הצדק והפיתוח להחזיר לעצמה חלק מהמצביעים הכורדים האדוקים מבחינה דתית, שהיו מתומכיה בעבר אך בבחירות יוני הצביעו באופן גורף עבור המפלגה הפרו-כורדית (התמיכה במפלגה זו ירדה מ-13 ל-11 אחוזים).

מבחינה פנימית, לצד היציבות הפוליטית צפויות להמשיך המגמות השליליות של מגבלות על חופש הביטוי והעיתונות במדינה, רדיפתם של גורמי אופוזיציה והתגברות הנטיות האוטוריטריות של ארדואן. היציבות הפוליטית יכולה אמנם לעודד השקעות של גורמי חוץ במדינה, אך מנגד, בעיות מבניות וכן התגברות המעורבות הממשלתית בכלכלה עלולות להמשיך ולהרתיע משקיעים זרים. אשר לתהליך השלום עם הכורדים, שקרס ביולי 2015, נראה שכעת יש מספר גורמים שיכולים לזרז את התחדשותו, גם אם לא באופן מיידי. זאת משום שהמנדט שניתן על ידי כמעט חמישים אחוזים מהאוכלוסייה למפלגת הצדק והפיתוח יכול שוב לעודד אותה לנקוט מדיניות נועזת בהקשר זה. בה בעת, חזרתם של חלק מהכורדים האדוקים להצביע עבור מפלגת הצדק והפיתוח, וכתוצאה מכך היחלשותה של המפלגה הפרו-כורדית, יכול לעודד את המשא ומתן שהתקיים בעבר בין נציגים מטעם הממשלה ומנהיג המחותרת הכורדית, ה-P.K.K., עבדוללה אג'לאן; מבחינת המחותרת הכורדית, התחזקותה של המפלגה הפרו-כורדית בבחירות יוני נתפסה כהתפתחות בעייתית, שיכולה לבוא על חשבונה.

מבחינת יחסי החוץ, התמונה מורכבת נוכח האתגרים הרבים הניצבים בפני טורקיה בעקבות הטלטלה במזרח התיכון וכן עקב המשבר ביחסים בין רוסיה למדינות המערב. בנוגע ליחסים עם ארצות הברית, יש לזכור שעוד קודם לבחירות, הפיגועים שביצעו גורמים המזוהים עם 'המדינה האסלאמית' בשטח טורקיה הובילו להתקרבות מסוימת בין טורקיה לארצות הברית ולהרשאה שנתנה טורקיה לקואליציה הנאבקת ב'מדינה האסלאמית' לפעול מבסיסים בשטחה. ההתערבות הצבאית הרוסית בסוריה חיזקה מגמה זו. עם זאת, נותרה מחלוקת משמעותית בין ארצות הברית לטורקיה ביחס לשאלה

כיצד יש לראות את ההתקדמות של הכורדים הסורים אל מול 'המדינה האסלאמית' - בעוד שהאמריקאים רואים בכורדים הסורים בעלי ברית, הטורקים תופסים אותם כאיום וכשלוחה של המחותרת הכורדית, הפועלת בתוך טורקיה.

אשר ליחסים עם האיחוד האירופי, לראשונה מזה שנים יש לטורקיה קלף מיקוח בדיוניה עם האיחוד. הצורך של האיחוד בסיוע טורקי בניסיון לבלום את התגברותו של זרם הפליטים לאירופה הוביל לביקורה של קאנצלרית גרמניה, אנגלה מרקל, בטורקיה, כשבועיים לפני הבחירות. בעת הביקור היא הבטיחה סיוע כספי של כשלושה מיליארד אירו לטורקיה. כן הבטיחה התקדמות בנושא הסרת הצורך בוויזות לאזרחי טורקיה המבקרים באירופה ופתיחת פרקים חדשים לדיון בתהליך קבלת טורקיה לאיחוד. בנוסף לביקור מרקל, דחיית מועד פרסומו של הדו"ח השנתי על אודות ההתקדמות של תהליך קבלת טורקיה לאיחוד האירופי עד לאחר הבחירות במדינה, לאור ההתייחסות הביקורתית בדו"ח למצב שלטון החוק בטורקיה ולפוליטיזציה של המגזר הציבורי, נתפסה כחלק ממאמצי החיזור האירופיים הנוכחיים אחרי מפלגת הצדק והפיתוח וארדואן.

מבחינת היחסים עם ישראל, הרי שהיציבות הפוליטית בטורקיה הינה תנאי הכרחי, אם כי לא מספיק, להתקדמות בתהליך שיקום היחסים בין המדינות. זאת, בין השאר, כיוון שהסכם אפשרי עם ישראל יצטרך ככל הנראה לקבל גם את אישורו של הפרלמנט הטורקי – מה שיכול היה להיות מסובך יותר אם מפלגת הצדק והפיתוח הייתה נחלשת. ההצלחה המסחררת של המפלגה נותנת לה למעשה "צ'יק פתוח" לקדם כל נושא הנוגע למדיניות החוץ, שהיא מעוניינת בו. נותר לראות אם, למשל, הפתיחות הרבה יותר של ישראל למאמצי השיקום של רצועת עזה תהיה מספקת בראיית טורקיה, כדי לנקוט גישה מעט יותר חיובית ביחס לישראל. לצד זאת, יש להמתין ולראות האם הצפי ליציבות שלטונית בטורקיה לצד דומיננטיות של מפלגת הצדק והפיתוח, לפחות עד לשנת 2019, יעודד או דווקא ירתיע את ראש ממשלת ישראל, בנימין נתניהו, מלהתקדם בתהליך שיקום היחסים עם טורקיה.